Humanist

29-14
Tweewekelijkse uitgave van het
Humanistisch Verbond
Postbus 114, Utrecht
Tel. 030-31 81 45
1 augustus 1974

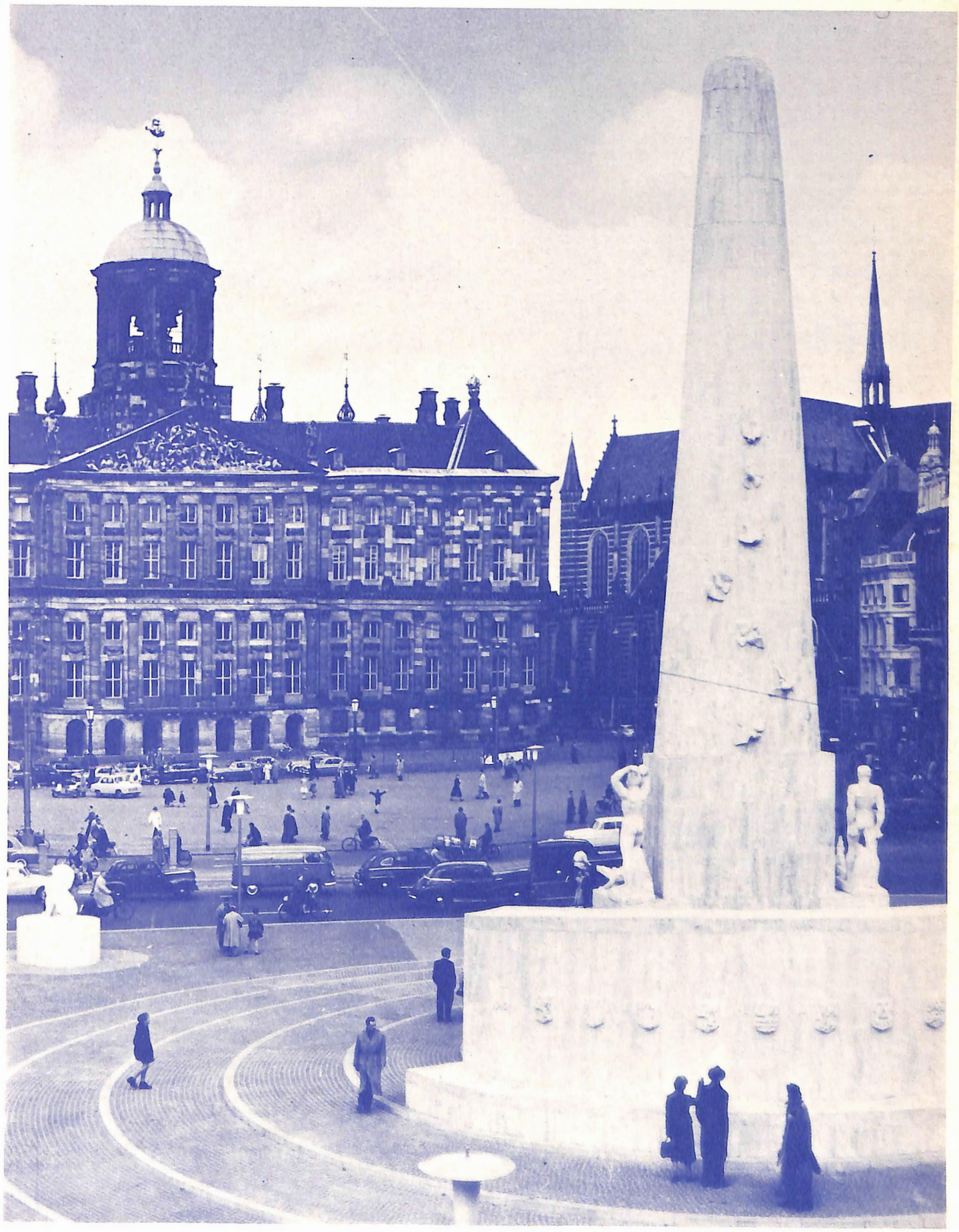

5 augustus 1974: Begin van de Humanistische Revolutie

In de marge

„Wat ik de kern van het overlevingsvraagstuk vind" werd mij onlangs gevraagd.

Een vraag die gemakkelijker gesteld is, dan beantwoord.
De kern ligt naar mijn mening in het vlak van de ethiek; zeker voor wat betreft onze westerse samenleving.
Samen overleven houdt mede in dat de generaties nà ons menswaardig zullen kunnen voortbestaan. Menswaardig d.w.z. in toenemende vrijheid.
Dat is alleen mogelijk wanneer wij de exponentiële uitbuiting (met de daarmede verbonden milieuvervuiling) van de aarde stopzetten.
Dat houdt – naast voortgaande geboortebeperking – beperking in van de ekonomische groei, dus geen verdere stijging van de welvaart; hetgeen slechts mogelijk lijkt door gekoördineerde produktie-planning. Tenslotte zijn aanzienlijke besparingen nodig ter verkrijging van de financiële middelen om de kloof tussen de rijke en de armen landen wat te dempen.
Tot dat alles lijkt mede-zeggenschap en medebezit van de produktie-middelen door de werknemers weer voorwaarde. Overzien wij dit geheel dan is daartoe een nieuwe ethiek nodig die de huidige (pseudo-) normatieve waarden „Produktie en Konsumptie" vervangt. Een ethiek die – uitgaande van de menselijke vrijheid als centraal punt – een zekere mate van ascese en voorts persoonlijke verantwoordelijkheid, offerbereidheid en menselijke solidariteit centraal stelt.

Welk een tegenstelling met de wegwerpkultuur van vandaag de dag! Tevens: wat een opgave aan ons humanisten om dat aan ons zelf zoveel mogelijk te verwezenlijken én anderen daartoe op te roepen. Waarlijk: een humanistische revolutie!

Fiege

Hoofdbestuur

De vergadering van 21 juni stond reeds in het teken van de vakanties, en bovendien van wat ziekte. We waren dus met een klein gezelschap. Voorzitter was Knap. Vier afwezigen hadden laten weten dat ze de te behandelen voorstellen zouden steunen. Zoiets behoeft weliswaar niet, maar het is steeds prettig te weten hoe de afwezigen denken.

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten kwam met een niet geheel bevredigend antwoord op onze brief, waarin wij bezwaar maakten tegen de wijze waarop de Vereniging nieuw gekozenen in bestuurslichamen vraagt naar gezindte. We pakken de pen opnieuw op.

Op 15 januari sprak het HB over ontmoetingsgroepen en hun begeleiders. Er gingen toen vier vragen naar de Taakgroep Geestelijke Verzorging en Vorming. Er was aanleiding eens te vragen hoe het met de beantwoording staat. Dat blijkt wel goed. Het kan binnenkort aan de orde komen. Het hoofdbestuur heeft er behoefte aan risico's met deze zaken zoveel mogelijk te ondervangen.

Er zijn nog al wat benoemingen gedaan in allerlei bestuursorganen. In het Human. Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking (HIVOS), in de Stichting Huisvesting Gemeenschap Den Haag, in de Taakgroep Wetenschappelijk werk (waarin A. L. den Broeder werd opgenomen). In de Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden (HSHB) worden nieuwe benoemingen voorbereid. Daar zal o.a. Mr M. Knap aan het einde van het jaar aftreden als voorzitter. Met de vervulling van de vacature die het hoofdbestuur zelf heeft vlot het nog niet zo erg.

Dan is er ook nog al wat wisseling van functionarissen. Bij de diensten Justitie en Defensie en bij het Humanistisch Opleidings Instituut (HOI). Bij Justitie gaat de heer Textor weg als raadsman – met eer en dank – en bij het HOI Mevrouw van de Pols. Bij Defensie mag er uitgebreid worden. Wegens de vakantie moest de afwerking van deze zaken worden gedelegeerd aan het presidium, dat ook lang niet steeds voltallig zal zijn in de komende twee maanden. Maar alles kan wel gaande worden gehouden, al is het soms een uitzoekerij. Dit geldt ook de directeur en de organisatiesecretaris – de heren Fiege en de Leede dus – wel eens met vakantie willen. Dit wordt eveneens opgevangen.

HB

Het contactorgaan van Levensovertuigingen, zo werd geconstateerd, is geheel op nonactief. Het heeft niet echt een orgaan kunnen worden dat door zijn uitspraken kerken en HV wezenlijk ging beïnvloeden. Het zou natuurlijk ook heel moeilijk zijn geweest om zoveel gezag op te bouwen dat dit wel had gekund: tegen de bestuurs-autonomie in van óók het HV en tegen vanouds gevestigde lichamen in als algemene synodes en episcopaten. Dit maakte het contact op den duur tot contact om het contact. Tenslotte ging iedereen zien dat het goed was bedoeld, dat we elkaar wat hadden leren kennen en mogelijk waarderen, doch dat er op 't ogenblik niet meer in zit.

Het Humanistisch Thuisfront heeft het moeilijk. De soldij is uitgegroeid tot zoiets als een salaris, hetgeen maakt dat er nog al wat dienstplichtigen-autootjes bestaan. Die bestaan er bovendien in samenhang met weekeinden die gewoonlijk vrij zijn. Men zal begrijpen wat er gebeurt: de militaire tehuizen zijn tenminste twee dagen per week leeg. Ze

Dr. A. J. Wichers
Alg.-sekretaris

functioneren dan niet én ontvangen niets. Wat moet er op den duur gebeuren? Er is overleg met de minister en er is overleg met het – arme – Verbond. Mogelijk is er ook overleg tussen de thuisfronten, maar dat wil nog wel eens een wankele zaak zijn. Daarbij komen nog enkele interne moeilijkheden in het Hum. Thuisfront zelf. Zoals gezegd, er is overleg. Dit wordt door het presidium voortgezet en in augustus of september komt het weer op de agenda van het hoofdbestuur, liefst in tegenwoordigheid van Thuisfront-voorzitter Van Sandwijk.

De taakgroep wetenschappelijk werk heeft een subsidieaanvrage verricht. Al zou het maar zijn dat er regelmatig werk kon worden uitbesteed, dan zou dat al een verlichting betekenen. Het werken zonder functionaris – ons door de inflatie ontnomen – valt voor de taakgroep niet mee.
De taakgroep Personeel heeft allerlei nuttige interne zaken in behandeling: herziening van personeelsreglement, pensioenregeling, vervoerskostenvergoeding, ziektekostenverzekeringsvergoeding. In de taakgroep is er ook een wisseling van personen te verwachten, maar daar komen we wel op terug.

Het presidium vergadert nog op 1 juli en dan weer omstreeks 10 augustus. De eerstvolgende hoofdbestuursvergadering is op 23 augustus. Ook de schrijver van deze rubriek legt de pen neer tot die laatste datum. Hij wenst zijn geachte cliëntele een prettige vakantie toe.

Driebergen, 22 juni 1974

E.v. verschijningsdatum

In verband met de vakanties verschijnt het e.v. nummer van HUMANIST op 1 september a.s.

Zomer in Scheveningen

De boten van mijn jeugd
deinen op de horizon,
ze trekken hun rook
aan tedere rukjes mee,
soms zitten ze minutenlang stil
als duiven op een huis van water,

dan valt het hele beeld weer open,
het ruist door de gaten
in de branding,
verderop bladert de wind
verstrooid in de zee
hij laat de golven door
het water lopen.

de duinen liggen met gesloten ogen
half op hun zij,
de lange ruglijn van
het slapende zand,
de lange enkels zonder einde.

Peter Berger

humanist

Verantwoordelijk voor de inhoud:
Hoofdbestuur H.V.
Eindredakteur: Direkteur H.V.
Lay-out: Lumax Utrecht
Druk: Lumax Utrecht
Redaktie-adres:
Humanistisch Verbond
Oudegracht 152 Utrecht
Tel.: 030 - 31 81 45

Over zelfontplooiing

Een dialoog tussen twee zwarte Pieten

Piet H. Zeg Piet, valt het jou ook op dat de zelfontplooiing als gestelde wenselijkheid binnen en buiten het humanistisch verbond nog steeds zo welig tiert?
Piet T. Nu je het zegt Piet, het steekt nog steeds de kop op. En als ik dat zo zeg, dan hoor je al, dat het een begrip is, waar ik niet zonder meer mee weg loop.
Piet H. Ja, ik ben soms verbaasd over het gemak waarmee sommigen er mee om schijnen te kunnen gaan. Zelf-ontplooiing veronderstelt zelfkennis zowel voor ieder mens afzonderlijk, alswel kennis, weten, wetenschap omtrent de mens, dat soort kennis lijkt me toch een schaars goed. Om niet te spreken van de onbekende mens.
Piet T. Mogelijk is het vooral een soort wishfull thinking. Iedereen heeft natuurlijk wel eens het gevoel dat hij bepaalde kwaliteiten heeft, die hij niet voldoende heeft kunnen ontwikkelen.
Piet H. Voor mijn gevoel gaat het terug op vergelijkingen die vooral in de 19e eeuw in zwang waren, waarbij de geestelijke groei van een mens vergeleken werd met een biologisch proces.
Zelfontplooiing roept dan de idee op van het ontkiemen van een zaadkorrel, het ontvouwen van een knop tot blad of bloem, volgens een vast, bij het unieke individu behorend patroon.
Piet T. Daarbij doen we dat misschien wel des te gemakkelijker omdat het biologisch weer zo in de mode is. Of dat als basis voor een mensbeeld nu zo aantrekkelijk is betwijfel ik soms. Hij, Jan Cremer staat me toch soms als een wat ongelukkig voorbeeld voor ogen.
Piet H. We moeten m.i. af van de idee dat ieder mens als het ware een éénmalig verschijnsel is, er op aangelegd, gelijk een biologische soort een patroon te ontvouwen dat wij zijn zelfverwerkelijking wensen te noemen; een ontplooiing die men dan kultiverend dient te begeleiden. De a-sociale en misdadige karakterelementen zullen immers, evenzeer om ontplooiing roepen als de sociale.
Piet T. Een interessante vraag is dan, wie hier mag definiëren wat sociaal en wat a-sociaal is, d.w.z. als uiteindelijke vraag: wie mag uitmaken wat, in dezelfde biologische vergelijking blijvend, wildgroei is en wie waar het snoeimes mag hanteren. Kan er een andere vorm bestaan dan het (willen) voortbestaan, de „survival"?
Piet H. En dat snoeien zal wel moeten, want zelfs onze zulke on-gelooflijke mogelijkheden biedende ekonomie kan zich niet de luxe permitteren willekeurig iedere eigenschap en aanleg van ieder lid van de samenleving tot ontwikkeling te brengen.
Piet T. Dat willen we natuurlijk ook eigenlijk niet. Daarin schuilt voor mijn gevoel dan ook het schijnheilige in de manier waarop het begrip vaak gehanteerd wordt. Sommige opvoeders schijnen stilletjes te bedoelen dat zelfontplooiing het ermee instemmen van hun pupillen is, om dat bij hen tot ontwikkeling te brengen, wat de opvoeder akseptabel of interessant vindt.
Piet H. Toch kan er wel een begrijpelijke wens achter liggen om mensen meer zelf te laten bepalen, wat ze willen worden. Onze welvaart heeft het opkomen daarvan wel gestimuleerd. Het leek alsof er steeds minder was, dat persé moest en steeds meer dat eigenlijk ook wel kon.
Dat neemt niet weg, dat ik me afvraag, of sinds de Club van Rome we dat paadje nog wel zo gemakkelijk verder af kunnen draven.
Misschien kunnen we niet langer, gedreven door angst en genotzucht met machtswil en hoogmoed onze prestatiedrang aan de wereld botvieren'
Piet T. Als dat zo is, dan wordt het een interessant probleem, waar het nieuwe gezag gevonden zal moeten worden, dat ons: terug brengt naar grotere disciplinering.

P. Thoenes

Piet H. Toch zal die er wel moeten komen, als we af willen van de prullariakultuur en de konsumptiedwang, ja konsumptieplicht in een wereld vol tekorten en armoede.
Piet T. Als diciplinering van boven af zie ik dat hier nog niet zo licht gebeuren. Daarvoor hebben we de laatste jaren met te veel vlijt allerlei gezagsstrukturen afgebroken. Dat moest natuurlijk ook wel, maar ik hoop toch, dat dat er niet toe leidt, dat op een ogenblik, in paniek grote groepen dan weer nieuwe, rauwe gezagsdragers gaan aanbidden.
Piet H. Dit gevaar is groot. Wij zinken steeds verder in het moeras van een algemeen struktuurbederf. Zie onze opvoeding en (beroeps)-onderwijs, dat géén rekening houdt met de arbeidsstruktuur, die onze welvaart(=welzijn) vereist en ons naar een ekonomisch en kultureel breekpunt voert.
Veel vrijheid moet worden opgeofferd aan onze overbevolking én aan onze hoge volkswelvaart, maar wel lijkt een „éducation permanente" (een voortgaande vorming), naar keuze mogelijk.
Piet T. Ja, daar zou ik dan wel eens een programma van willen zien.
Piet H. Vind je niet, dat wij ons nu wel weer voldoende dialogisch ontplooid hebben?
Piet T. Ik voel me zeer ontplooid, maar dialogen gaan ook altijd het gladste tussen twee, die het eigenlijk al eens waren.

Ontmoeting met het Oosten (2)

P. Krug

De ontmoeting met het Oosten is niet alleen een politiek of ekonomisch probleem, maar betekent ook een kulturele, wereldbeschouwelijke konfrontatie. West en Oost hebben beide hun beperkingen. Terecht merkte Dürckheim in een artikel in „Mens en Kosmos" (sept./ okt. 1960) op:

„De eigen aard van ieder wezen houdt ook het gevaar van zijn eenzijdigheid in. In deze zin is het gevaar van de Oosterse geest een neiging tot vervaging en vervloeiing.
Het gevaar van de westerse geest daarentegen een neiging tot verstarring binnen grenzen en versnippering van het leven...
Voor zover er een verschil blijft in Oosterse en Westerse levensopvatting moet men toegeven, dat van de Boedistische wijsheid Zen het meest nabij komt aan het voor ons Westerlingen onafwijsbare '*ja zeggen tegen de wereld*'."
Parallel met de moderne opvattingen van de psycho-analyse ontwikkelt Dürckheim de volgende gedachte:
„Wij bewegen ons meestal zonder er bij stil te staan in de sleur van het bekende en gewone, dat wij er ons maar zelden rekenschap van geven, dat a.h.w. aan de rand van onze gewone denkruimte de weerschijn is van een groter leven, dat voor ons onbekend en ongewoon is. Ons waakbewustzijn is als de oppervlakte van een eiland, dat rondom omspoeld wordt door de zee, waarvan het wezen en de grootte zich aan ons voorstellingsvermogen onttrekt, evenals wat onder de oppervlakte van het eiland is. Alles is in een onverklaarbaar geheim gedompeld en tóch zijn wij 'onder de drempel' ermee verweven".
Misschien had Dürckheim er goed aan gedaan te wijzen op de betekenis van de kunst om ons los te rukken uit „de sleur van het bekende en gewone". Het is goed, dat in een tijd, waarin alle aktiviteiten (terecht)! gericht schijnen te zijn op verandering van maatschappelijke strukturen een aantal denkers van het nivo van Dürckheim óók de aandacht vestigen op de innerlijke dimensie van de menselijke geest, die immers niet volledig kan opgaan in maatschappelijke aktiviteiten. In „De kultuur van de stilte" merkt Dürckheim nog het volgende op over de verhouding tussen oosters en westers kultuurbesef:
„Het Oosten erkent weliswaar de meerderheid van het Westen in uiterlijke verworvenheden, maar het ziet ook de overschatting in van de ratio en van de technische machtsmiddelen, die de beschaving van het echt-menselijke op de achtergrond lieten, de uiting van een onrijpe, primitieve instelling tegenover leven en dood; want hij ziet daarin de mens, die is blijven steken in een prometheïsche en illusoire houding, die wel bij de jonge mens past, maar die niet in overeenstemming is met de rijpheid van de man...
Bezien vanuit ons Westerse kultuurbewustzijn treedt in het Oosten bijzonder duidelijk een heel andere verhouding van de mens ten opzichte van leven en dood naar voren. Het begrip „leven" heeft een heel andere betekenis en zo ook de dood binnen tijd en ruimte. Het begrip van de dood, dat in de Westerse mens naar voren komt, is tegengesteld aan dat van het leven. *Het Oosterse begrip van het leven sluit de dood in.* Wat bedoeld wordt, is misschien te verduidelijken door het beeld van de verhouding van blad en boom: had het blaadje aan de grote boom zelfbewustzijn en beperkte het zijn levensgevoel uitsluitend tot het blad-zijn, dan zou het zijn leven ondervinden als beperkt tot de tijd van zijn eigen leven en sterven. De dood in de herfst zou dan de vernietiging van zijn leven betekenen en zou dus tegenover zijn levensgevoel staan. Geen wonder, als dit blad nu zou proberen zijn kortstondige blad-zijn maximaal te genieten, zijn huid voor herfst en winter te vrijwaren en zijn doodsangst in een droomwereld van eeuwige bladvormen te vergeten. Maar zou het blaadje niet evengoed in een verdiept zelfbewustzijn zijn bladzijn kunnen waarnemen als een wijze-van-boomzijn, een manier om zijn boomzijn te beleven? En zou het niet dichterbij zijn „werkelijkheid" zijn, als het zijn levensgevoel vereenzelvigde met dat van de boom, d.w.z. zijn „eigen-zijn" ondervond als het bladzijn van de boom, wiens grote leven het kleine leven van het blad voortbrengt, overleeft en ook de dood van het blad mee in zich sluit...?"
Tot zover Dürckheim".

Westerse beschaving
Ik heb hier aandacht gevraagd voor een westerse psychotherapeut, die in staat was de waardevolle elementen van een andere kultuur te onderkennen zonder zijn eigen kultuurtraditie geheel te verloochenen.[1])

[1]) Uit een artikel van J. Th. Stakenburg in het „Tijdschrift voor maatschappijvraagstukken en welzijnswerk" (5 april 1973) blijkt, dat Dürckheims opvattingen ook in de psychotherapie in Nederland toepassing vinden.

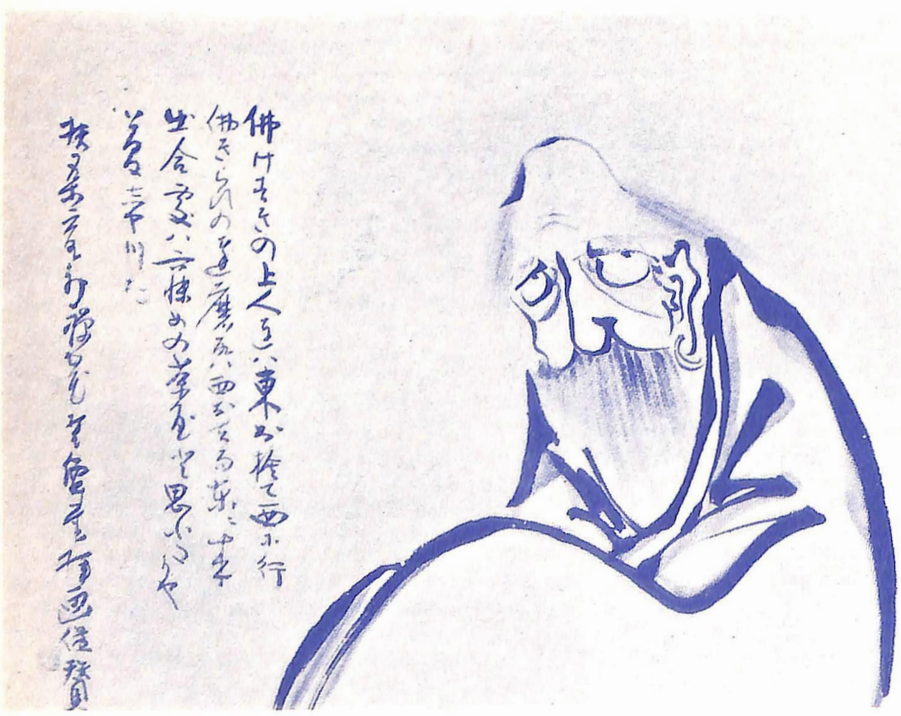

Bodhidharma, de grondlegger van het Zen-boeddhisme door Sengai (1750-1837)

(vervolg op pagina 12)

Radio en televisie uitzenden is een zwaar karwei

Theo Polet

Het is niet de eerste keer, dat we de aandacht van onze lezers vragen voor dit onderwerp. Enkele maanden geleden hebben we zelfs een beroep gedaan om mee te werken aan een enquete en vragenlijsten in te vullen. Aan dat verzoek hebben velen gevolg gegeven, maar het zouden er meer kunnen zijn. Zodat we ons verzoek nog eens herhalen en bovendien hieronder iets vertellen aan de hand van gegevens die we regelmatig van de dienst voor kijk- en luisteronderzoek van de NOS ontvangen.

Hoeveel mensen bereiken we met onze radio- en televisie uitzendingen? Dat is vrij goed af te lezen uit het continu-onderzoek van de NOS waarvan de commissie van het Verbond, die van het Hoofdbestuur de opdracht heeft om programma's te maken, met zorg kennis neemt. En dan zorg vooral in de zin van met aandacht en niet omdat het er zo belabberd uitziet. Want hoewel programmamakers altijd hevig geïnteresseerd zijn in het aantal mensen dat luistert en kijkt, zal men bij de beoordeling van elke uitzending rekening houden met het simpele feit, dat er een hele reeks factoren meedoen, waar men geen vat op heeft. Waarbij dan nog komt, dat de beoordeling over wat slecht en goed is, zeer uiteenloopt. Dat blijkt al uit onze bescheiden enquête, waarmee we nu onder leden en belangstellenden bezig zijn en waarbij over een uitzending zeer verschillend wordt gedacht, zo in de trant van: waardeloos tot zeer boeiend. Laat het een troost zijn als ik u openhartig zeg, dat ook in onze commissie de waardering nooit unaniem is.

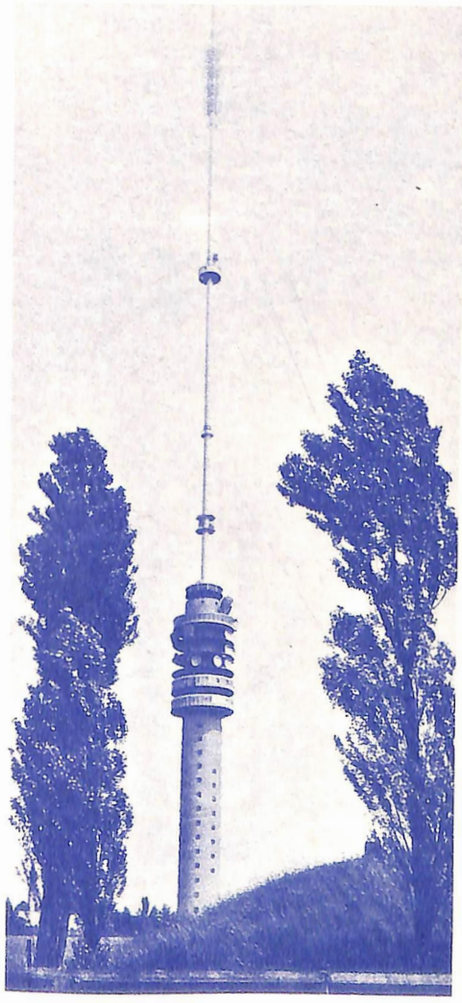

Vergelijkingen maken op dit gebied is een gevaarlijke zaak. Niemand zal verwachten, dat een televisie-uitzending over geestelijke zaken, ook al is de manier van aanpak en de presentatie boeiend, net zo bekeken zal worden als een voetbalwedstrijd of de in ons land zo geliefde quiz. Als men vergelijken wil, moet men dat doen met programma's die er een beetje op lijken. Dat geldt ook voor de radio.

Onze zondagmorgenuitzending heeft een luisterdichtheid die varieert van 2,2 tot 3%, hetgeen betekent dat er ongeveer twee- tot driehonderdduizend mensen hun toestel hebben aanstaan. De meeste kerkelijke uitzendingen liggen iets lager, maar dat zegt mij niet zoveel. Want het zou best kunnen zijn, dat mensen, die gewend zijn om naar de kerk te gaan en dat zijn er altijd nog heel wat, er geen behoefte aan hebben een radio-uitzending te beluisteren. Wat dan weer de vraag oproept: „hoeveel humanisten en buitenkerkelijken gaan naar bijeenkomsten van het Verbond, waar ze ook een toespraak kunnen horen of een gesprek kunnen hebben? Ik heb eens bij de organisatie-secretaris geïnformeerd en die vertelde me, dat volgens zijn gegevens die hij uit de gemeenschappen kreeg er maandelijks zo tussen de 700 à 800 mensen, met een enkele uitschieter tot 1000, over het gehele land tot die deelnemers en toehoorders behoren. Let wel, *maandelijks*, terwijl er volgens de bovengenoemde cijfers *wekelijks* twee- tot driehonderdduizend luisteraars zijn op de zondagmorgen. U mag dat getal dus met tenminste vier vermenigvuldigen voor het aantal uitzendingen per maand en dan zal ieder moeten toegeven dat die uitzendingen toch wel een zeer nuttige functie vervullen en een grote reikwijdte bezitten, hoe ze verder ook beoordeeld worden.

Dat gaat dan nog maar alleen over de zondagmorgen. De meeste lezers zullen inmiddels wel weten, dat we ook op de vrijdagmiddag om kwart voor vijf uitzenden, want het staat in elk nummer van dit blad vermeldt. En bij die genoemde aantallen moeten die van de vrijdag dan nog worden opgeteld, ook al omdat we de indruk hebben dat het hier om een ander publiek gaat. Dat leiden we dan weer af uit de gegevens van onze eigen enquête. En op dat wat ongezellige uur halen we met die uitzendingen die pas in oktober '73 zijn begonnen een gemiddelde van 0,8% of wel 80.000. Niet veel zult u zeggen, maar op die dag is tussen 4 en 5 uur voor alle programma's de gemiddelde luisterdichtheid 1,1%. Natuurlijk zouden we liever op een gunstiger tijd zitten, maar dat willen er meer en we blijven zeuren. Daar zijn we heel goed in.

Om u niet al te veel te vervelen met nog meer cijfers een enkele conclusie, heel voorzichtig, met een heleboel slagen om de arm. Vergeleken met andere uitzendingen in dit genre, die in de vaktaal worden aangeduid als „zware informatie" hoeven we niet ontevreden te zijn. Gejuich is ook niet nodig, maar dat doen humanisten toch al niet gauw. En wilt u dan ook bedenken, dat de dichtheid gemeten wordt onder 1500 personen die als gemiddelde Nederlander worden aangemerkt, vanaf de leeftijd van 12 jaar. Eén van de moeilijkheden is wel, dat we niet goed weten wie er naar ons luistert. Dat kan men blijkbaar nog steeds niet nagaan en dat moet giswerk blijven. Daarbij is wel merkwaardig, hoewel het geen enkel wetenschappelijk bewijs inhoudt, dat als je zelf eens voor de radio hebt gesproken je versteld staat welke mensen je hebben gehoord en waar je het nu helemaal niet van verwacht zou hebben. Tenminste dat is mijn eigen ervaring.

Er is ook nog de langzame afnemende belangstelling voor de radio als medium. Eerst leek het er op dat die goeie oude stoomradio weer in trek kwam, net als in de mode de jurken van oma. De luistercijfers gingen omhoog, vooral bij de nieuwsberichten en licht amusement (popmuziek bv.) Daar zouden wij met onze programma's niet veel aan gehad hebben, maar inmiddels is vastgesteld dat over vrijwel de gehele linie de belangstelling voor de radio daalt, behalve wat het nieuws betreft. Dat dit ook voor de mensen die onze programma's maken een moeilijke zaak is, zal duidelijk zijn. En laat ik dan meteen vaststellen dat al diegenen – en dat zijn dan vooral de ouderen onder ons die met enig heimwee terugverlangen naar de toespraken van vroeger en geloven dat daarvoor meer belangstelling zou bestaan – in zekere mate gelijk, maar ook ongelijk hebben. Laten we niet vergeten dat er sinds 1946, toen we dank zij de VARA in de ether verschenen met ons „Geestelijk leven", een andere generatie is opgegroeid en dat het „bezinnende woord" voor een deel vervangen is door de vraag naar meer aktualiteit en informatie. De commissie beschouwt het mede als haar taak daar tussen door te zeilen en zo ieder wat wils te geven, wat natuurlijk nooit helemaal lukt.

Nog een paar opmerkingen over de televisie. Een heel ander medium, gemaakt door een ander slag mensen en, voor wat ons betreft in de huidige verhoudingen uitgezonden op een onmogelijke tijd, meestal te laat, omdat we aan het einde van de dag zitten. Dat is overigens een kwaal, waar ook anderen mee kampen, Teleac bv. En

(vervolg op pagina 12)

SAMEN OVERLEVEN

„In het zweet uws aanschijns"

W. J. Jong

Het is bijna tweehonderd jaar geleden dat Robert Malthus meende te kunnen vaststellen dat „niet voor iedere boreling een plaats gedekt is aan de dis des levens". Zijn uitgangspunt was de meetkundige (exponentiële heet dat nu) groei van de bevolking, waar slechts een lineaire (rekenkundige) groei van de cultuurgrond tegenover stond.

Die meetkundige groei, de groei in procenten, ligt in de aard van het groeiproces: bij gelijke groei-(rente-)voet is de jaarlijkse toeneming van jaar tot jaar absoluut groter. Dat zou natuurlijk ook voor de cultuurgrond gelden, als die eveneens in procenten toenam. Wat Malthus in feite waarnam was echter een afnemende, tot nul naderende toeneming van de cultuurgrond, terwijl de bevolking bleef groeien.

Anders gezegd: in zijn tijd was met de beschikbare techniek nauwelijks verdere uitbreiding van de cultuurgrond mogelijk: nog een halve eeuw later mislukte van den Bosch' proefneming met kolonisatie van deze zandgronden door de verpauperde stadsbevolking.

vuld dankzij grotere schepen, spoorwegen, kanalen; kunstmest en stalen ploegen verhoogden de opbrengsten tot ver boven het Bijbelse of Romeinse peil.
De wetenschappelijke veredeling van de voedselgewassen en de bestrijding van oogstverliezen (door grotere kennis van hun ziekten en plagen) kon vorderingen maken. Vorderingen die niet achterbleven bij die welke de artsen bereikten in de strijd tegen dood en ziekte. Alleen de klimaatsinvloeden onttrekken zich nog in grote mate aan onze beïnvloeding, zoals de droogte in Afrika getuigt. De niet minder langdurige droogte in het Westen van de Ver. Staten en in Kazakstan in de jaren vijftig of in China in het begin van de jaren zestig kon echter worden opgevangen door

Drie oorzaken echter logenstraften op het oog Malthus' „troosteloze" uitzicht: Overzee, in Amerika, Siberië en de Oekraïne, Australië en Argentina, lagen enorme oppervlakten vruchtbare gronden nog op de ploeg te wachten: de korenschuren die onze hedendaagse wereld voeden.
Bovendien brachten nieuwe voedselgewassen uitkomst: de aardappel droeg vrucht op de arme heidegronden van Europa, de maïs, de staf des levens van de Indianen, drong door in de Oude Wereld. En tenslotte schiep de ontwikkeling van techniek en wetenschap nieuwe mogelijkheden: tekorten konden snel van elders worden aangeoverschotten die vooral in de Ver. Staten waren gekweekt in de vette jaren veertig.

Het gevaarlijke van de tegenwoordige situatie is juist dat deze overschotten vrijwel op zijn. Ze zijn de weg gegaan van het eipoeder uit de naoorlogsjaren, het blikvlees uit de crisisjaren, ze hebben eten voor miljoenen verschaft, maar er is geen nieuwe voorraad gevormd, behalve dan de „rundvleesberg" in de EEG, amper genoeg voor enkele weken.

De groeiende bevolking van Europa, groeiend, ondanks de emigratie naar overzee, kon tot in de crisisjaren worden gevoed mede door de ontginning van de woeste gronden: „de gulden spade" heeft niet in geringe mate de voedselvoorziening van het in de oorlog geblokkeerde Europa helpen in stand houden. Maar de Drentse hei is verdwenen en veel mooie, maar arme, natuurgebieden zijn mede ten offer gevallen aan de voedselvoorziening. Daar komt nog bij dat de toenemende recreatiebehoefte evenzeer een bedreiging vormt: de hei die niet meer dient als schapen- en bijenweide wordt recreatiegebied, vliegdennen krijgen vrij spel en de recreanten zorgen voor een herstel van de verarming die uit oudere cultuurperioden dateert (de hei leverde de plaggen en de mest voor de akkers), maar die – „arm is mooi" – haar juist haar bekoring gaf.

De bevolking groeit zolang de geboorten de sterfte overtreffen. Gedurende vele millennia bleef die groei, op wereldschaal, beperkt. Waar grotere groei optrad bood emigratie, volksverhuizing, uitkomst, er was nog land genoeg. In historische tijd verdubbelde de bevolking van de kruistochten tot de 17e eeuwse kolonisaties, nog overwegend echte volksplantingen, en opnieuw van de 17e eeuw tot het spoorwegtijdperk.
Maar dan gaat het sneller: voor het einde van de eeuw zal de wereldbevolking het viervoudige van die van 1850 belopen. En daar is weinig aan te doen: het grootste deel is er al en de moeders van een volgend geslacht zijn er goed onder vertegenwoordigd, ze hebben voor een groot deel ook goed te eten, zijn vroeg geslachtsrijp en zullen het hunne bijdragen tot de bevolkingsgroei. Wie over „baas in eigen buik" spreekt dient niet te vergeten dat de meeste meisjes nog steeds graag kinderen hebben: „twee kan toch wel, hè meneer?", plachten ze me te vragen. Maar zelfs als het bij twee blijft moeten we er mee rekenen dat als er veel jonge vrouwen zijn, er veel kinderen geboren worden, slechts op de lange duur doet zich de invloed van geboortenbeperking gevoelen. Wel moet men met een toeneming van de sterfte onder de ouderen rekenen: de huidige levensverwachting in Nederland, omstreeks 70 jaar, komt overeen met een sterftecijfer van ca 1000 : 70, dus 13 à 15, terwijl het niet meer dan 8 is: er is nog een heel stuk uitgestelde sterfte in te halen.

In de industrielanden leidden de verbeterde gezondheidszorg en verbeterde voeding reeds in de 19e eeuw tot een snelle bevolkingsgroei, maar die kreeg niet het explosieve karakter van de huidige bevolkingsgroei in de ontwikkelingslanden; waar immers twintigste-eeuwse medische techniek in enkele dekaden de sterftecijfers drukte, zodat de bevolking in overgrote mate jeugdig, en dus vruchtbaar is.

Van oudsher hebben de jongere generaties de oudedagvoorziening van hun ouders ge-

waarborgd, meer rechtstreeks dan dat hier te lande via de AOW enz. geschied. Beperking van het kindertal betekent dan ook voor hen in de eerste plaats aantasting van de oudedagvoorziening: men moet nog zien dat deze ook bij kleinere gezinnen gewaarborgd is, dank zij de dalende kindersterfte.

Als middel om te snelle groei van de bevolking te voorkomen is geboortenbeperking, c.q.-regeling, maar op langere termijn en in beperkte mate bruikbaar. Natuurlijk hebben traditionele instellingen, met name de kerken, maar ook in USSR de partij enerzijds, nationale aspiraties anderzijds zich tegen geboortenregeling verzet. Dit met weinig succes, daar waar inderdaad het effect op de welstand van het gezin en de positie van de vrouw duidelijk kon worden: geboortenbeperking was geen demografische maatregel, maar een vorm van „moederbescherming", Bund für Mütterschutz heette het pendant van de NVSH in het Wilhelmische Duitsland.
Met name in de Verenigde Staten, maar zeker niet alleen daar, ziet men vaak te weinig dat de hoge geboortencijfers in ontwikkelingslanden te „wijten" zijn aan westerse wetenschap, niet aan luiheid of gemakzucht van de bevolking. En het is dan ook geen wonder dat een te grote nadruk op geboorteregeling van de zijde van de hulpverleners als kwetsend, paternalistisch ervaren wordt. Een extreem voorbeeld leverde enkele jaren geleden een publikatie van twee Amerikaanse landbouwkundigen en ontwikkelingshelpers, de gebroeders Paddock, die in hun boek „Famine in 1975" (Boston, 1967) bepleitten de Amerikaanse hulp, in iedere vorm, stop te zetten aan die landen, waar geen uitzicht bestaat op korte termijn de bevolkingsexplosie tot staan te brengen: India, Brazilië zijn er bij. „Wie zal overleven?" vragen zij, en ze stellen dat dat een Amerikaanse beslissing moet zijn, omdat alleen de Ver. Staten in staat zijn op grote schaal hulp te verschaffen. Helaas is dat ook al niet meer geheel juist: ook in de Ver.St. zijn de voorraden ingeteerd.

Een wereldvoedselproduktie die de huidige en de grotere toekomstige wereldbevolking kan voeden is ondenkbaar zonder een grote bijdrage van de industrie en de mijnbouw: voor werktuigen en brandstof, voor vervoer en voor mest en irrigatie.
Zo hangt de wereldvoedselvoorziening ook samen met de energievoorziening en de opbrengst aan uitputbare delfstoffen, olie en gas, maar ook ertsen.
Natuurlijk zijn deze gegevens al lang bekend, ook vóór Meadows c.s. hun modellen (Club van Rome) ontwikkelden. Maar men hoeft slechts te luisteren en te lezen om te weten dat men geruime tijd de onaangename gevolgen van deze grenzen aan de groei heeft afgedaan met een geloof in nieuwe ontwikkelingen: zonne-energie, geothermische energie, kernenergie enerzijds, „boeren op zee", nieuwe „wondergrannen" en wat dies meer zij. Het opvallende is dat hoe meer men wetenschap en techniek verantwoordelijk stelt voor kwalijke ontwikkelingen, hoe meer men er op vertrouwt dat de „knappe" technici en agronomen wel een uitweg zullen weten. Een vleiend geloof, waartoe ze zelf ook wel hebben bijgedragen. Maar niet meer dan een geloof, dat al even onaantastbaar voor kritiek schijnt als dat in hemel of hel.

Het schort voorlopig nog aan de bereidheid te erkennen dat een wereld naar menselijke maat, waarin wetenschap en techniek weer ondergeschikt zullen zijn aan het (geestelijke) welzijn welhaast noodzakelijk ook een wereld zal zijn waarin we weer beseffen dat niet alleen kleurenteevee en elektrische tandenborstel, maar ook onze eiwitrijke voeding, onze vrije tijd en onze vrijdom van zware lichamelijke arbeid onverbrekelijk verbonden zijn met de „consumptiemaatschappij" en dat ze alleen mogelijk zijn als de primaire produktie van landbouw en mijnbouw en de secundaire produktie van de nijverheid de grondslagen blijven leggen voor de dienstensector.

De ramp in Flixborough heeft weer tot allerlei bespiegelingen over levensvijandige techniek, luxebehoeften van een consumptiemaatschappij, aanleiding gegeven: maar de conclusie dat we zonder caprolactam – zolang er nog genoeg aardolie is – nog meer afhankelijk zijn van wol en katoen en hennep en rubber, die slechts in beperkte mate, maar wel blijvend, beschikbaar zijn. Je vraagt je dan wel eens af hoeveel plastic, o.a. nylon, er nodig is voor een avondje televisie of een voetbalwereldkampioenschap.

W. J. Jong

SAMEN OVER-LEVEN

Regionale diskussie-dagen

Zoals gepubliceerd in „Humanist" van 1 februari 1974 zijn regionale diskussiedagen de volgende fase in de behandeling van onze ekologie-rapporten.

Onderstaand volgen de data en plaatsen waar deze dagen zullen worden gehouden:

28 september
Amsterdam - Krasnapolsky

12 oktober
Zwolle - Suisse

26 oktober
Rotterdam - Groothandelsgebouw

9 november
Utrecht - Jaarbeurs-kongrescentrum

23 november
Eindhoven - Philips Ontspannings-centrum

GEESTELIJKE VERZORGING (2)

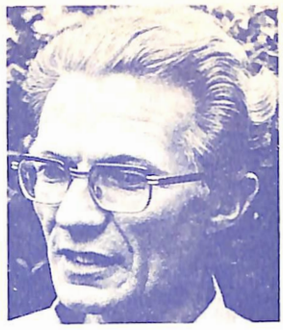

P. Kruyswijk

OVERZICHT

In 't eerste artikel hebben we gezien dat gv ongemerkt begint, in 't alledaagse leven. Waar 't leven uit oogpunt van gv tekort schiet, wordt een speciale dienstverlening nodig. Daarin is, evenals op heel 't terrein van de hulpverlening, een humaniseringsproces aan de gang.
Hulpzoeker en -verlener komen naast elkaar te staan in een verband dat betrokken is op de samenleving. Plaatselijke werkgroepen van vrijwilligers worden zelfstandiger, aangewezen op eigen initiatief, in samenwerking met instellingen en actiegroepen ter plaatse. Binnen de werkgroepen zelf gaan we meer persoonlijk en direct op elkaar in; evenzo in de omgang met cliënten. Er ontstaan groepen van cliënten en helpers met elkaar, die rollen worden gerelativeerd in de menselijke communicatie.

— Uit dit overzicht willen we nu enkele aspecten meer concreet maken.

Dichterbij dan je dacht

Ik had een wat schoolmeesterachtige opmerking gemaakt. Toen we opstonden, zette Rien z'n voet op m'n tenen, eventjes maar, met een warme grijns op z'n gezicht. Dat moment deed me meer dan 't hele gesprek, 't doet me nóg. Zoals we ook 's hoorden van een verpleegster, die onverwachts even op de voet ging staan van een autoritair doordravende arts. Vlak bij een ernstig zieke man.
Dit was allebei geen aparte, methodische gv; maar onze methodiek moet er wel telkens naar terug. Haar wortels reiken in dingen die we toch al doen.
Een van onze medewerksters vertelde, hoe ze op haar eigen manier met een nerveuze buurvrouw omgaat. En hoe de behandelende specialist die omgang van groot belang acht voor de patiënt.

Waarom dan gespecialiseerd?

Als 't er dagelijks al in zit, zonder gewichtige titels, waarom dan aparte werkgroepjes gv?
Omdat het HV hulpaanvragen krijgt. Honderden per jaar. Van mensen die thuis deze communicatie missen. Of die er niet genoeg aan hebben. Je wilt ook verder komen dan thuis, door contact met anderen.
Mensen die dit zoeken, zijn we ook zelf. Als we gaan deelnemen aan ziekenbezoek of andere hulpverlening, houden we evengoed onze eigen zwakke kanten. Je hebt elkaar onmiddellijk nodig. Voor overleg in 't helpen, maar ook voor jezelf, om elkaar „feedback" te geven.
Feedback is „terugkoppeling". Vernemen hoe je bij elkaar „overkomt", en dat bericht aan je laten werken.

Terugkoppeling als kernfactor

Voortdurend nagaan hoe je elkaar ervaart, en door die inbreng jezelf weer her-oriënteren. Dat is een helderder en eerlijker omgang in elke groep van medewerkers en/of cliënten.
't Heeft ook met ons thuisleven te maken, daar moet het op terugslaan, en omgekeerd. Anders wordt gv weer iets afzonderlijks, en bovendien hypocriet.
Van meetaf kunnen we die ruggespraak niet missen, evenmin als het contact met plaatselijke instellingen en actiegroepen. Artsen, maatschappelijk werkers, wijkcentra, daar moeten we mee in overleg, anders wordt het knoeien in een hoekje.
In al deze contacten komt het erop aan, vervreemding te doorbreken. Niet werken als aparte instanties die uit de verte naar elkaar verwijzen. Terugkoppelen is meer. Ook tussen instellingen en maatschappelijke processen betekent het: steeds uitwisselen hoe je elkaars functioneren ervaart, en dan je werk bijsturen en toespitsen vanuit deze samenhang.

Te moeilijk?

Waarom komen we er zo weinig toe? Bv om naar het maatschappelijk werk te stappen of naar een actiegroep of naar een kerk. En te zeggen: dit doen wij, en we willen graag meer van jullie weten en hoe je over ons denkt; want die afzonderlijkheid is onmenselijk.
Juist het gewoonste is blijkbaar 't moeilijkst. Er was maar één jongetje dat durfde uitroepen dat de keizer helemaal geen kleren aan had. Durf je dat niet, dan kun je tenminste voorzichtig vragen „héét de keizer eigenlijk wel kleren aan?"
Zo zou je kunnen vragen: Specialist, u bent zo knap en ver, hoe kunnen we vertrouwen in u krijgen en zelf meedenken? Vrijwilligers, ik vrees dat jullie beunhazen, kunnen we 's samenkomen voor een consulatie? Christenen, als jullie ons erbuiten houden, is dat nu echt de strekking van het evangelie? Instanties, humanisme is niet apart, hoe kunnen we samenwerken?
Medewerkers gv, wat is jullie werk nu eigenlijk, wil je daarover 's vertellen op een ledenvergadering, wil je het ook 's toepassen op onszelf? Huisgenoten, vinden jullie m'n humanistische werk niet schijnheilig, hoe ben ik thuis, kunnen we dat met elkaar verbinden?

Te eigenlijk?

Allemaal terugkoppeling naar mensen of situaties waarvan we verwijderd zijn geraakt. Vragen wat ze van ons vinden? We zien er tegenop.
Wie weet wat ik op m'n boterham krijg en wat zal ik eraan kunnen veranderen. Verspeel ik dan niet het eigenlijke, dat ik nu nog wél kan doen? En toch, we kunnen er niet omheen. Er is een nóg gewoner jongetje. Dat in de klas durft te zeggen „meester ik snap 't niet".
Juist als gewone man of vrouw, kun je in een situatie zeggen – al weet je de oplossing niet, al weet je echt niet hoe 't dan verder moet – „ik voel me niet op m'n gemak, hoe kan dat komen?", „'t lijkt me niet, dat we zinnig aan 't werk zijn, vinden jullie dat ook?" of „ik voel je zo op een afstand".
Dan komt er meestal wel iets op gang. En anders komt 't later wel terug. Maar als we nalaten zo'n begin te maken, waar dient 't dan allemaal nog voor?

Paul Kruyswijk

Stichting Landelijk Centrum voor Huwelijks-contacten tevreden over resultaten 1973

Resultaten en onderzoek

In het jaarverslag van de Stichting, Prinsenlaan 1, De Bilt spreken bestuur en medewerk(st)ers hun tevredenheid uit over de resultaten van dit dienstverleningsinstituut voor mensen die ongewild ongehuwd zijn. In 1973 trouwden 482 ingeschrevenen langs deze weg en sinds de fusie tussen de vier levensbeschouwelijke bureaus in 1970 – waaronder het Humanistisch Bureau – hebben bijna 2000 mensen via het L.C.H. hun levenspartner leren kennen.

Intrigerend blijft voor het L.C.H. de vraag hoe groot de werkelijke behoefte aan deze dienstverlening in onze samenleving is. Aan het eind van het verslagjaar waren er 2016 vrouwen en 1150 mannen ingeschreven, waarbij zij vermeld dat vooral in de middenkategorieën en de intellectuele milieus het aantal mannen geringer is dan dat der vrouwen.
Verheugend is het dat eind 1973 (mede dankzij subsidie van C.R.M.) kon worden gestart met een bescheiden sociaal -wetenschappelijk onderzoek, een zgn. pilot-study waarvan de uitvoering is opgedragen aan het Instituut voor toegepaste sociologie te Nijmegen. Gepoogd wordt aanwijzingen te verkrijgen omtrent achtergronden en oorzaken, die deelname van potentiële cliënten stimuleren of belemmeren ten einde te bereiken dat een zo groot mogelijk aantal ongehuwden van huwelijkscontactbemiddeling gebruik kunnen maken.

Raad van Toezicht

De toenemende aandacht van de Raad van Toezicht voor kwaliteitsbevordering van erkende huwelijkscontactbureaus ziet het L.C.H. meer in de sfeer van ontwikkelings- en stimuleringsaktiviteiten dan op het terrein van juridisch beschermende maatregelen. Een regelmatige publikatie van een lijst van erkende bureaus door de Raad van Toezicht juicht het L.C.H. toe.

Taboe van de eenzaamheid

Van groot belang acht het L.C.H. het werk van de aan de stichting verbonden gespreksadviseurs (± 200 in getal), die met de ingeschrevenen een kennismakingsgesprek voeren. Regelmatig blijkt dat het spreken over ongehuwd zijn, zodra dit als onbevredigend wordt ervaren, in eigen omgeving moeilijk is. Er rust een soort taboe op. In dit verband is de bijdrage interessant van Dr. J. de Jong-Gierveld, die er op wijst dat in de huidige samenleving weinig plaats is voor verdriet, mislukking en eenzaamheid. Zij stelt dat ontelbaar veel mensen zich alleen en eenzaam voelen en zij pleit er voor gevoelens van eenzaamheid bespreekbaar te maken, ja voor het doorbreken van dit onopvallende taboe.
Het L.C.H. stelt zich tot taak de toegankelijkheid en bereikbaarheid van haar dienstverlening te vergroten, maar vraagt tevens meer inzet en aktie van de ongehuwden zelf om te trachten een wending aan hun leven te geven.

De ombudsvrouw zet de strijd voort

Op 17 augustus 1973 startte het experiment „Ombudsvrouw". Dit experiment liep op 30 april 1974 af.

In de loop van die periode bleek dat het van maatschappelijke onverantwoordelijkheid zou getuigen om te stoppen met het werk. Om de volgende redenen is daarom besloten, dat de Stichting Ombudsvrouw haar taak zal voortzetten.

De afgelopen maanden hebben veel vrouwen uit het gehele land hun problemen inzake hun werksituatie aan de Stichting voorgelegd. Ook kwamen veel vragen over moeilijkheden bij het vinden van passend werk of een opleiding. De pers, radio en televisie, zowel in Nederland als in het buitenland hebben haar ook internationaal bekendheid gegeven. Mede daardoor zijn er zeer veel reakties binnengekomen. De Stichting kreeg b.v. een overweldigend aantal brieven op de aktie tegen discriminerende belastingmaatregelen. In het kader van de emancipatie hebben Volksuniversiteiten en -hogescholen, vormingscentra en verenigingen een beroep op de Ombudsvrouw gedaan om te komen spreken over haar werk.

Door de overstelpende drukte is de Stichting Ombudsvrouw tot nu toe niet in staat geweest de binnengekomen problemen te bundelen. Wel is gebleken dat over bepaalde onderwerpen steeds dezelfde vragen binnenkomen. De Stichting is dan ook van plan allereerst hierover het een en ander aan de orde te stellen. Dat wil ze onder andere doen door het samenstellen van een voor iedereen leesbaar boekje, waarin voorbeelden gepubliceerd zullen worden over het aangaan van een arbeidsovereenkomst, proeftijd, scholing, ontslag, loonbetaling enz.

De Stichting Ombudsvrouw voelt zich nl. verplicht om werkende mensen alle informatie te verschaffen waar ze recht op hebben. Het uiteindelijke doel van de Stichting is, werkende mensen te stimuleren initiatieven te ontplooien en voor zichzelf op te komen.

Het spreekt vanzelf, dat de leden van het Ombudsteam (allen vrijwilligsters) de afgelopen, experimentele periode aan een kritisch onderzoek zullen onderwerpen.

In afwachting van huisvesting voor de Stichting te 's-Gravenhage zijn enkele wijzigingen aangebracht. De Ombudsvrouw, Meta van Beek, is persoonlijk te bereiken iedere donderdag van 19.00 tot 22.00 uur onder nummer 070-554513. Het spreekuur in Theater in de Steeg, Westeinde 165 in Den Haag, vervalt. De postbus 1520 te Den Haag blijft ongewijzigd gehandhaafd.

in dit nummer:

In de marge pag. 2
Hoofdbestuur pag. 2
Over zelfontplooiing pag. 3
Ontmoeting met het Oosten (2) pag. 4
Radio en TV uitzenden een zwaar karwei pag. 5
Samen overleven pag. 6
Geestelijke verzorging pag. 8
Stichting Landelijk Centrum voor Huwelijkscontacten pag. 9
De ombudsvrouw zet de strijd voort pag. 9
Ingezonden brieven pag. 10
Jeugd en milieu pag. 11

INGEZONDEN BRIEVEN

Onze overlevingskansen

Het is te hopen dat er velen het gesprek hebben beluisterd dat Casper Vogel 2 juni j.l. voerde met Sicco Mansholt in het kader van „invuloefeningen in Humanisme". Wat dit vermaarde lid van ons Verbond te zeggen heeft over overlevingskansen voor mens en dier, milieubeheer, stop van de produktie-race, ontwikkelingshulp, mentaliteitsverandering enz. kan niet genoeg worden ingehamerd in onze hersenen. Toch spijt het me dat de heer Vogel ondanks herhaaldelijke pogingen niet er in is geslaagd door de heer Mansholt zijn „motivatie", de beweegredenen voor zijn handelingen, duidelijker omschreven te krijgen. Ik ben van mening dat juist in het antwoord op de vraag „*Waarom* willen wij dit?" het verschil schuilt tussen ons Humanisten en anderen, die om andere redenen dezelfde doeleinden nastreven. Al te lang werd er een beroep gedaan op de goedheid van de mens, op zijn plicht in opdracht van een hoger wezen de medemens te sparen. Er is hem een beter leven in een andere wereld beloofd na zijn dood als loon voor goed gedrag hier beneden en te weinig werd er rekening gehouden met zijn natuurlijk streven naar zelfbevestiging en zelfbehoud. Van de redelijkheid van de mens werd weinig verwacht en misschien was het in een vroeger stadium van ontwikkeling ook niet mogelijk al te veel er op te bouwen omdat ons denkvermogen nog niet ver genoeg was ontwikkeld, het verkrijgen en verwerken van informatie te moeilijk en de opvoeding van het gros van de mensheid te gebrekkig was. Het is nog niet zo lang geleden dat dit alles begint te veranderen. Steeds grotere kringen biedt zich de mogelijkheid voor een betere ontwikkeling, de kans om inzicht te verkrijgen in oorzaken en samenhangen van maatschappelijke en andere verschijnselen die ons allemaal bewegen. *Moeten* bewegen, omdat we er allemaal bij betrokken zijn. Het moet een ieder duidelijk worden, zonder beroep op edele motieven maar uit pure realiteitszin dat, wat er met onze medemensen gebeurt – waar ook ter wereld – zijn terugwerking heeft op ons zelf. Om bij het onderwerp van Mansholt te blijven: het moet tot ons allen doordringen dat wij zelf, onze familie, onze gemeenschap, ons volk op de duur niet kunnen blijven bestaan als wij geen rekening houden met de behoefte van alle anderen. Het is te hopen dat een appèl op het groeiende inzicht meer zal opleveren als dat op onze moraal.
In dit verband moet mij nog van het hart dat het mij hindert, dat ook een Humanist als Mansholt nog altijd – waarschijnlijk slechts uit gewoonte – de uitdrukking bezigd: „God dank". Wij geloven niet in een god die men kan danken, kennen ook geen aan wie we de loop der dingen zouden kunnen toevertrouwen. *Wijzelf* zijn diegene waar de verantwoording voor het gebeuren op rust, *wij* realiseren juiste of onjuiste inzichten en sturen het bootje, waar we samen in zitten, de goede of de verkeerde kant op. *Danken* kunnen we mensen, die zo veel doen als Mansholt en we moeten hopen dat er nog velen zullen komen, die zo als hij het roer in handen willen nemen en, na redelijk overleg, kunnen helpen sturen naar een menselijker toekomst.

O. Birman, Amersfoort

Vaarwel wettelijk huwelijk?

Wanneer het begeleiden van kinderen een voor de wet erkend beroep wordt, een beroep open voor zowel man als vrouw, is trouwen niet meer nodig

Door de kinderen wordt de vrouw en moeder altijd financieel afhankelijk van de man en vader, (eventueel geharrewar over het huishoudgeld). Ook komt het voor, dat de man afgescheept wordt met een armzalig zakcentje, als hij zijn hele loon moet afdragen aan de vrouw.
Uit financiële afhankelijkheid kunnen hoogst onverkwikkelijke toestanden voortkomen.
B.v. de vrouw vindt, dat de man teveel uitgeeft aan zijn hobby of de man vindt dat zijn vrouw koopziek is. Geld is vaak de oorzaak van veel moeilijkheden.
Vaak ook weet de vrouw niet eens hoeveel haar man verdient. „Dat gaat haar niet aan!!!"
In veel gevallen is de vrouw en moeder niet anders dan een onbezoldigde huishoudster, kinderverzorgster en eventueel nog privéprostituée.
Wij vragen ons af: „Is het wettelijke huwelijk dan alleen maar voor de financiële bescherming van moeder en kind(eren)? En is de vrouw er dan alleen maar om man en kinderen te verzorgen?"
Dat zou toch al te mal zijn, maar in veel gevallen betekent het wettelijke huwelijk niet méér.
Dus als wij het opschrift nog eens bekijken, zou het los-maken van de financiële gebondenheid het hele wettelijke huwelijk overbodig maken.
Men zou dan kunnen gaan samen-wonen op basis van wederzijdse vrijwilligheid, maar als bezwaar zie ik nu nog, dat en dat is het nu juist, de vrouw toch weer de dupe kan worden als er b.v. kinderen komen en de man verlaat haar. Dan is zij een ongehuwde moeder en wat dat nog steeds voor ellende is, komt men alleen te weten door kontakten met ongehuwde moeders op te nemen.
Maar als het wettelijke huwelijk overbodig zal zijn gemaakt, doordat kinderen-begeleiden, kinderen, eigen en/of vreemd, gesalarieerd zou worden van Rijkswege, zouden alle vrouwen, die dan kinderen krijgen zogenaamde ongehuwde moeders zijn en dan is dat probleem ook weer van de baan. Ook zouden de Kindertehuizen voor normaal begaafden dan eens leeg komen.

Hetty (zijlstra)-Meijer, Robert Kochplantsoen 19, Amsterdam-O.

R&TV

Radio Hilversum I

Zondag 4/8 9.45-10.00 uur
Hoe internationaal is humanisme? door prof. dr. J. P. van Praag, voorzitter van de International Humanist and Ethical Union (IHEU). Inleiding tot het vier-jaarlijks kongres van de IHEU, dat morgen in Amsterdam begint.

Vrijdag 9/8 16.45-17.00 uur
Laat je niks wijsmaken, waarin *„De humanistische revolutie"*, reportage van het vier-jaarlijks kongres van de IHEU dat deze week in Amsterdam gehouden is.

Zondag 11/8 9.45-10.00 uur
„De humanistische revolutie", persoonlijke indrukken van het vier-jaarlijks kongres van de IHEU, dat de afgelopen week in Amsterdam gehouden is.

vrijdag 16/8 16.45-17.00 uur
Laat je niks wijsmaken maar vind zelf iets van de interviews, kommentaren en informaties van mensen die wat zien in de mens.

Toen dit nummer werd samengesteld waren de radio-programma's 2e helft augustus nog niet bekend.

Televisie Nederland I

In de maand augustus zijn er geen H.V.-uitzendingen.

Jeugd en milieu

Nationaal inkomen minder belangrijk dan nationaal geluk

Waarom zoveel eigen auto's en niet een beter openbaar vervoer? Waarom weekendhuisjes in plaats van steden die plezieriger zijn voor mensen om in te leven? Waarom een geldverslindend gebruik van medicijnen in plaats van een levenswijze die de gezondheid bevordert?
Zomaar een paar vragen uit vele die aan de orde gesteld werden toen 21 middelbare scholieren uit tien landen zich verdiepten in allerlei vraagstukken van jeugd en milieu. Uit Canada, Denemarken, West-Duitsland, Polen, Jamaica, Nederland, Joegoslavië, Engeland, de VS en Zweden waren ze in Amerika bijeengekomen om twee weken lang te discussiëren over bovengenoemde vraagstukken.
Ecologie – al dan niet zo bij naam genoemd – is geleidelijk aan toegevoegd aan de leerstof van menige school, maar naar het oordeel van bovengenoemde groep meer zenuwstoornissen dan ziekenhuizen, meer ziekte dan genezing, meer vervuiling dan bescherming van het leefmilieu.
In het kort meer om door gefrustreerd te raken dan om voldaan over te zijn. Zij hadden het gevoel dat degenen die voor produktie verantwoordelijk zijn meer geïnteresseerd zijn in winst dan in zuiver water, zonlicht, stilte, bomen, zee, het leven – in de mens. Het is die geesteshouding die in de eerste plaats moet worden bestreden, was de opinie.
De ontwikkelde landen, daarop viel nadruk, hebben zichzelf een leefwijze eigen gemaakt die de rest van de wereld in minder ontwikkelde staat houdt. Milieubewustheid moest voor de discussiërende scholieren automatisch leiden tot de idee van een andere leefwijze: minder produceren, minder consumeren, anders leven: de idee van een bruto nationaal inkomen ruilen voor die van een bruto nationaal geluk.

„Ja, laten we er wat aan doen!" (Parool 27-9-'73)

de smaak van deze scholieren hadden hun leraren vaak een wat bekrompen kijk op deze materie door die simpelweg af te doen als wat natuurbescherming en bestrijding van vervuiling. Nobele zaken weliswaar, maar ze dienen gekoppeld te worden aan actie om sociaal-economische problemen te lijf te gaan.

Meer kwaad dan goed

Zo'n ecologische bewustheid – daarover was men het wel eens – houdt in dat men zich verdiept in het al dan niet wenselijke van economische groei. De resultaten van de groei in de industrielanden waren naar

Reformisten en radicalen

Twee richtingen werden aangeprezen voor de noodzakelijke actie: hervorming door te werken in politieke partijen, vakbeweging en andere organisaties is de ene opvatting die heil ziet in het stimuleren van een steeds sterkere drang naar vernieuwing van binnenuit. De andere richting wil radicaler tewerk gaan: de aanhangers daarvan zien de meeste bestaande instellingen in een crisis verkeren, waarbij toch het geloof de overhand houdt dat technische vooruitgang en economische groei de industriële samenleving wel kunnen afhelpen van zijn perikelen. Wat dan ertoe leidt dat men de oplossing toevertrouwt aan overheden en multinationale bedrijven die juist het minste belang hebben bij de noodzakelijke produktievermindering. Het gaat deze groep erom de samenleving te veranderen waarvoor men het grote publiek dat die samenleving vormt tot nieuwe gedachten moet brengen.
Drie taken van grootste urgentie werden gedefinieerd:

- De invloed van de massamedia, advertentiewezen en anderen vormen van psychologische conditionering van de publieke opinie door actiegroepen en alternatieve voorlichting;
- De goede wil van de regeringen op de proef te stellen door aan te dringen op vermindering van het defensiebudget – het daar bespaarde geld kan gebruikt worden voor het milieu, daarbij inbegrepen bestrijding van de armoede;
- IJveren dat in de hoog ontwikkelde landen niet langer een deel der werkende bevolking – op het platteland, in de krottenwijken etc. – om in leven te blijven gedwongen wordt tot onverantwoord zware arbeid.

Klas is te benauwd

Misnoegen over het onderwijs dat ze kregen werd eveneens geuit: het is te conservatief en de scholieren voelden zich verstikt door een gebrek aan vrijheid om initiatieven te ontplooiien. De klas was hun niet wijd genoeg open voor wat in de wereld daarbuiten aan de hand is.
Er werd ook een actieprogramma opgesteld voor scholieren van het secundair onderwijs. Daarin wordt aanbevolen te vragen om cursussen over diverse onderwerpen die op milieu en samenleving betrekking hebben, actiegroepen te vormen om op school en daarbuiten de belangstelling voor ecologische problemen aan te wakkeren en om campagnes te voeren met liefst publiciteit veroorzakende aspecten waarvan de werfkracht uitgaat om het korps van de actievoerenden te versterken. Op UNESCO werd een beroep gedaan om steun te verlenen aan activiteiten om onderwijs en voorlichting in deze geest te bevorderen.

In 1929 schreef Sigmund Freud in een boek over de ontevredenen in de beschaving: „Welke zin heeft een lang leven als het met zoveel pijn beklemt, als het zo arm is aan vreugde en zo rijk aan lijden dat we de dood begroeten als een weldadige verlossing?" Anno 1974 stellen scholieren diezelfde vraag weer.

Wie suggesties wil doen over problemen van het milieu kan ervan verzekerd zijn dat die graag ontvangen worden door de jeugdafdeling van UNESCO, van wie het bovenstaande afkomstig is.

Adres: UNESCO Headquarters, Youth Division, Place de Fontenoy, 75007 Paris, France.

Louis Caldaguès

Ontmoeting met het Oosten (vervolg van pagina 4)

Drie lachende wijzen. Schildering van de Zenschilder Sengai (1750-1837)

De grote waarde van de westerse kultuur is m.i. gelegen in de nadruk op de autonomie van de menselijke persoonlijkheid, de vrijheid, de zelfverwerkelijking, de kreativiteit en de sociale rechtvaardigheid. Maar in deze zelfde kultuur ervaren wij merkwaardig genoeg óók een verwaarlozing van het subjekt, een eenzijdige aandacht voor het meetbare en weegbare, voor empirische wetenschap en techniek. Terecht schreef Kwee Swan Liat in een artikel „Filosofie en ervaring" (Amersfoortse stemmen, januari 1970): „Er heeft een merkwaardig proces van „subjektverlies" van het westerse denken plaats gevonden, dat pas in recente tijd door een herontdekking van de belichaamde, konkrete persoon en de betekenis van de *persoonlijke beleving* (expérience vécue) geleidelijk aan wordt gekorrigeerd".

De westerse technologie heeft de wereld veroverd en daardoor tegelijk het kontakt met andere volken en kulturen geïntensiveerd en daarmede de vraag aan de orde gesteld naar de waarden en manco's van deze kulturen. Bovendien hebben de resultaten en gevolgen van deze westerse technologie (atoombom, milieuproblematiek, krisisverschijnselen bij volken, die met de westerse levensstijl in aanraking komen) allerlei kritische vragen opgeroepen over de tekortkomingen en mogelijkheden van de westerse kultuur.

Het oosters denken ziet de mens allereerst als deel van een kosmisch geheel. Hierdoor is de verhouding ten opzichte van de natuur ook anders dan in het westen.[2]) In de natuur ervaart men dezelfde kosmische krachten, die zich in de mens openbaren. Het deel-hebben van de mens aan het kosmisch gebeuren en de daarmee verband houdende eerbied voor de natuur spreekt uit het werk van de grote Chinese schilders, uit de liefde van de Japanner voor zijn tuin, waar de theeceremonie wordt gehouden, uit de ook in het westen bekende ikebana (Japans bloemschikken). Onze huidige milieuproblematiek heeft ons langzamerhand tot de erkenning gebracht dat deze houding ten opzichte van de natuur een andere betekenis had dan de westerling, uitgaande van een christelijke visie op de natuur, kon vermoeden.

Dürckheim beklemtoont in zijn werk niet alleen de waarde van het oude oosterse kultuurgoed, maar óók de wezenlijke eenheid van de mensheid, de gemeenschappelijke wortel van ons mens-zijn, Hij schrijft: „Wij hebben onze eigen weg, zoals het Oosten de zijne. Wij kunnen niets van daar eenvoudig zo maar overnemen of nabootsen. Maar in de spiegel van het Oosten en zijn manier om het geheel te zoeken en te leren, zouden wij misschien kunnen leren zien, hoe door onze manier van zijn het geheel van het leven ons ontgaat".

De dialoog tussen Oost en West, tussen politieke systemen én tussen kulturen en wereldbeschouwingen is nog slechts moeizaam op gang gekomen. Hopelijk kunnen ook wij humanisten hiertoe een bijdrage leveren.

Peter Krug

[2]) Vgl. ook mijn artikel „Mens en natuur" in de Mens en de Wereld 26 dec. 1970.

Radio en televisie uitzenden is een zwaar karwei (vervolg van pagina 5)

dan komt het ook nog voor, dat op de andere zender „Zienswijze" op de buis staat en daar willen kijkers, die in onze uitzendingen geïnteresseerd zijn ook wel eens aan ruiken. Laat ik u de laatste cijfers voorleggen en dat gaat dan over 7 uitzendingen in de periode van 30 september t/m 23 december vorig jaar. Gemiddeld keken er toen 4,8% van de Nederlanders met tv of wel bijna een half miljoen. Daar zouden we heel wat bijeenkomsten voor moeten houden. We zouden er zelfs enkele grote stadions mee kunnen vullen.

Jammer is alleen dat de bezoekers over de wedstrijd niet zo erg tevreden zijn want de waardering ligt beneden het gemiddelde. Daar moet de commissie dan wat aan doen, hoor ik u al zeggen en ik antwoord, we doen niet anders. Maar dat is vooral een zaak van geld en aangezien we voor onze geringe zendtijd niet zo veel krijgen, kunnen we wel proberen goede makers te vinden of op te laten leiden, maar dan hebben we nog niet voldoende materiële middelen om allerlei grapjes uit te halen. Als we, om maar eens een dwarsstraat te noemen, een filmteam naar een land konden sturen waar het HIVOS aan de gang is bij een project van ontwikkelingssamenwerking, zou dat best een programma kunnen worden waarvan zelfs de meest kritische leden zouden zeggen: ja, dat was de moeite waard. Desondanks worden onze uitzendingen, ook door vakmensen vrij goed beoordeeld, ook al omdat ze dingen laten zien en horen, die anderen niet brengen (niet kunnen brengen) en mensen aan het denken zetten.

Wat nu ons kijkerspubliek betreft, dat is, alweer volgens de onderzoekers, merkwaardig gemengd. 10% is jonger dan 25 jaar, 42% tussen de 25 en 50 en de rest ouder dan 50. En dat ziet er alweer een stuk gunstiger uit dan enkele jaren geleden, want toen was die groep tussen 25 en 50 jaar veel kleiner! De sociale gelaagdheid liep sterk uiteen, 50% beoorde tot de laagste groep, 44% tot de middengroep en slechts 6% tot de hoogste. *Wat de opleiding betreft had 76% uitsluitend lager- en beroepsonderwijs gevolgd*, 12% ULO of MULO en 12% middelbaar en/of hoger onderwijs. Over enkele jaren zal het percentage dat middelbaar onderwijs heeft gehad wel belangrijk zijn toegenomen, wat nog niet zeggen wil dat dan de belangstelling groter zal zijn.

En om te besluiten, denkt u vooral niet dat die half miljoen kijkers allemaal buitenkerkelijk waren. 40% was inderdaad geen lid van een kerkgenootschap, 17% Rooms-Katholiek en 10% kerks Nederlands-Hervormd. De rest was onbekend en voor een deel vermoedelijk tot kleine kerkgenootschappen behorend. De waardering voor de programma's was bij de eerste groep het hoogst en aan hen denken we dan ook in de eerste plaats. Wat niet wil zeggen dat we hier te maken hebben met kijkers die we wezenlijk kennen en waarvan we weten wat ze verwachten. In elk geval is uit het laatste onderzoek wel iets duidelijker geworden dat er nog een heleboel gedaan dient te worden om voor onszelf te kunnen zeggen: ja, dat was het nou, wat we wilden overbrengen en het is op deze wijze goed overgekomen. Laat het een troost zijn voor al degenen die ontevreden zijn (en dat zijn we als commissie ook dikwijls) dat we wel het gevoel hebben het stadium van goedbedoeld amateurisme te hebben overwonnen en nu meer beroepsmatig te werk gaan. Wat niet uitsluit, dat je af en toe behoorlijk miskleunt.

Th. Polet